

TVÅ SOCKNAR

Vandra, cykla och paddla i Vendel och Tegelsmora

Följande idéprogram beskriver nuläget och en tänkbar utveckling för området Vendels och Tegelsmora socknar (sedan 2016 distrikt) med inriktning mot besöksnäring i form av friluftsliv. Det bygger till del på synpunkter från boende men är inte förankrat hos berörda markägare.

Friluftsområdet Två socknar utgörs av Vendels och Tegelsmora socken. Området sträcker sig från Vendels historiska kulturbygder i söder till Florarnas vildmarker i norr. De fågelrika sjöarna Vendelsjön och Tegelsmorassjön med Tegelsmoråån – ett av Fyrisåns källflöden – som förbindelselänk utgör områdets centrala vattenstråk. Omgivningarna präglas av såväl levande jordbruksbygd som vidsträckta skogs- och myrmarker. Centralorten Örbyhus ligger 55 km från Uppsala och har genom Upptåget goda förbindelser med Gävle, Uppsala och Stockholm.

Natur

Två socknar präglas av ett bördigt och levande jordbrukslandskap i söder som i norr övergår i allt mer vidsträckta skogs- och myrmarker. Det centrala vattenstråket utgörs av Vendelsjön och Tegelsmorassjön som båda är fågelrika slättsjöar. Kombinationen av vitt skilda naturtyper, samt läget nära gränsen mot Norrland innebär ett ovanligt varierat och komplett djur- och fågelliv. I de vidsträckta skogsmarkerna trivs älg och lodjur. I sjöar och vattendrag förekommer utter och bäver.

Storskogen erbjuder livsmiljöer för ugglor, hackspettar och skogshöns. I slättsjöarna häckar andfåglar, sumphöns, kärrhökar och måsfåglar. Vår och höst rastar gäss och vadarfåglar i åkerlandskapet och utmed sjöarnas grunda, födorika stränder. Kring sjöarna finns strandängar och hagmarker som hålls öppna genom bete.

Båda sjöarna är grunda och näringsrika och drabbade av eutrofiering. Processen som normalt tar hundratals år har påskyndats genom näringsläckage från jordbruk och avlopp. Ett resurskrävande arbete med att hålla efter vegetation i och kring sjöarna har pågått under 20 års tid genom respektive sjöförenings försorg.

Kultur

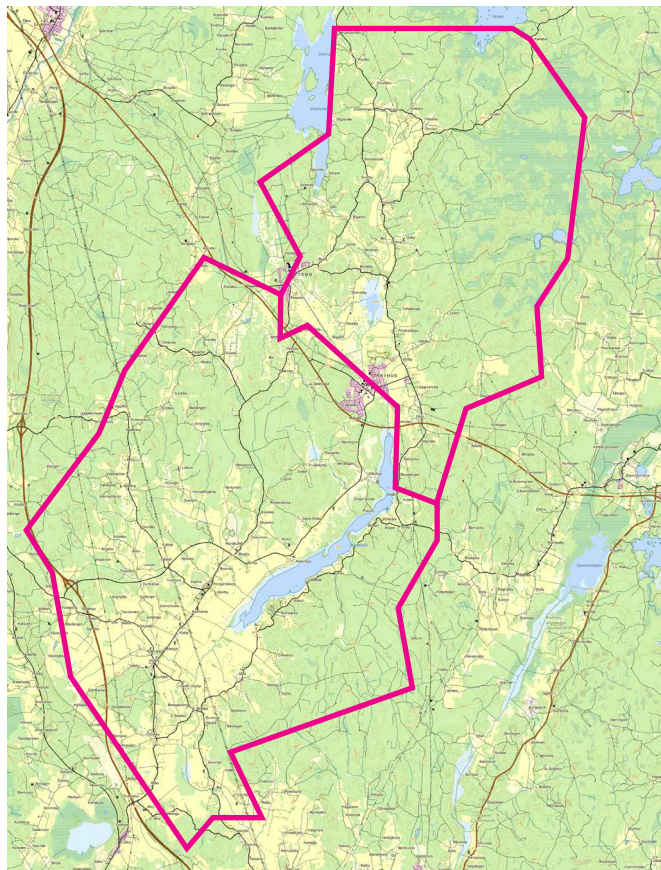
Detta avsnitt ska kompletteras efter samråd med Vendels Hembygdsförening med flera.

Vendelbygden är rik på fornlämningar och kulturhistoriska minnen. Örbyhus slott, Ottarshögen, Vendels kyrka, Tegelsmora kyrka för att nämna några. Trakten befolkades redan under stenåldern och sjöarna har varit viktiga färd- och transportleder under tidiga historiska perioder. Bör utvecklas.

Örbyhus slott där Erik XIV avrättades med förgiftad ärtsoppa har anor från 1450-talet. Gustav Vasa övertog slottet 1548. Det har därefter byggts om och restaurerats vid ett flertal tillfällen. Parken anlades redan på 1600-talet men fick sin nuvarande utformning i början av 1900-talet.

Infrastruktur

Tätorten Örbyhus ligger vid järnvägen mellan Uppsala och Gävle och har regelbunden tågförbindelse via Upptåget. Örbyhus har även bra vägförbindelser med angränsande tätorter Tierp

Vendels och Tegelsmora socknar som sedan 2016 utgör folkbokföringsdistrikt, bildar en enhet för utveckling av besöksnäring i form av friluftsliv.

och Österbybruk via väg 292 och med Uppsala och Gävle via E4.

Vendelsjön

Vendelsjön är en långsträckt näringsrik grund sjö ca 9 km lång och ett medeldjup på ca 2 m eter. Den har ett rikt fågelliv och är mycket fiskrik. I enlighet med en vattendom regleras vattennivån med en damm i södra änden. Den har långgrunda vassrika stränder och täcks till stora delar av näckrosor. Den omges på västra sidan av vidsträckt åkermarker med några inslag av skog främst i den norra delen. På den östra sidan dominerar skogsmarkerna med en del små jordbruk mellan skogpartierna.

För att begränsa igenväxningen i sjön har under de senaste 20 åren har Föreningen Vendelsjön med hjälp av frivilliga klippt vass och näckrosor för att gynna fågellivet och tillskapa öppna vattenspeglar. Man har även genom slyröjning skapat utblickar över sjön. Det är viktigt att stödja denna frivilliga verksamhet.

Sjön fryser igen ganska tidigt på vintersäsongen och utnyttjas flitigt av skridskoåkare innan snön blir för stort hinder. Under några vintrar har föreningen plogat en bana längs sjön för att förlänga skridskosäsongen.

Ett stort problem är att den mark som avgränsar sjön i södra änden har eroderat vilket gjort att det uppstått läckage vid sidan av dammen som gör att vattenståndet i sjön under sommaren ligger en till två dm lägre än vad som sägs i gällande vattendom. En utredning med förslag till åtgärder har gjorts men av kostnadsskäl har de hittills inte genomförts. Sommaren 2015 tätades befintliga läckor provisoriskt och en uppföljning sker. Redan på våren 2016 uppstod nya smärre läckage men trots det var vattenståndet i sjön var i april 2016 7 cm högre än vid samma tidpunkt föregående år. Risken är dock stor att de marken vid de nya läckorna eroderar för att bevara sjön är det viktigt att en ombyggnad av vallen kommer till stånd.

Det finns 3 fågeltorn 2 i södra änden och ett i den norra. Mest känt är Varggropens fågeltorn som är klassat av Upplandsstiftelsen som ett smultronställe.

Vendelån och Tegelsmoraån

Tegelsmoraån har sin upprinnelse i skogstrakterna norr om Tegelsmorasjön och når efter drygt 2 km Örbyhus där den byter namn till Vendelån som efter ytterligare ca 2 km mynnar i Vendelsjön. Vendelån fortsätter efter utflödet från Vendelsjön till Lena där den förenar sig med Fyrisån.

Tegelsmorasjön

Tegelsmorasjön är en grund slättsjö, omgiven av lika delar skog och odlingsbygd. Medeldjupet är 1,1 meter och ytan 0,4 kvadratkilometer. Tillrinningen sker dels från Tegelsmoraån i norr (Garvarån), dels från Toboån i Väster. Sjön avvattnas i Söder av Fyrisån som här kallas Tegelsmoraån. En fördämning som reglerar vattenståndet har anlagts ca 0,5 km söder om sjön. Fördämningen läcker och behöver repareras för att hålla vattenståndet i nivå med gällande vattendom. En stor del av sjöns närmast omgivande mark utgörs av betesmark.

Tegelsmorasjön ligger i området där landskapet övergår från odlingsbygd till vidsträckta skogsmarker, vilket ger en rik och varierad flora och fauna. Därtill ligger sjön lämpligt till för diverse sträckande fåglar som vår och höst utnyttjar den som rastplats. Ca 200 fågelarter har observerats vid Tegelsmorasjön. Sjön är mycket fiskrik och får emellanåt besök av uttter.

Tegelsmorasjön är likt Vendelsjön drabbad av eutrofiering och åtgärder kommer att krävas för en bibehållen eller helst ökad biodiversitet. Flera projekt, såsom vegetationsbekämpning och grävning av rotfilt har genomförts under de senaste tjugo åren på initiativ av Föreningen Tegelsmorasjön.

Ett skogsområde söder om kyrkbyn på sjöns östra sida har röjts och håller successivt på att omvandlas till glest skogbevuxen naturbetesmark. Skogsområdet har utnämnts till ett av Upplandsstiftelsens Smultronställen. Här finns en grillplats och ett fågeltorn.

På västra sidan om sjön finns den mindre kända udden Norra Bodnäset, med en iordningställd grillplats i sydsluttningen.

Florarna

Florarna är Upplands största sammanhängande myrmarker med milsvida omgivande skogar. Lättast är det att ta sig fram i området på skidor vintertid, men även sommartid erbjuder ledernas stigar och spänger god framkomlighet. Upplandsleden löper tvärs igenom Florarna från gården Vika i söder till Risön i norr.

Här finns gammelskogar, trädlösa mossar, kärrmarker och små sjöar. Mitt ute i området är tystnaden och känslan av orörd vildmark slående.

Föreslagna leddragningar

I dag är det i första hand det befintliga lokala vägnätet som står till buds med den slingrande vägen längs Vendelsjöns östra sida och gångvägar vid Tegelsmorasjön som erbjuder vackra vyer och naturupplevelser.

För att öka tillgängligheten till områdets besöksmål samt skapa ett samband mellan sjöarna och Örbyhus föreslås följande leddragningar:

1. Kyrkstigen (Södra länken) en gång- och cykelstig som kan återskapa en tvärförbindelse mellan vägarna på västra och östra sidan av Vendelsjön. Den gamla kyrkstigen var i bruk långt in på 1900-talet
2. "Sydvästra länken" en gång- och cykelstig Från Kättslinge till södra änden av Vendelsjön. En lugnare led nära sjön utan biltrafik.
3. "Nordvästra länken", en gång- och cykelväg från Örbyhus till Örbyhus slott med anslutande parkväg mot sjön. En fortsättning av den befintliga gångvägen från väg 292 söderut mot slottet och golfbanan i bilfri miljö.
4. Vandringsled från Örbyhus C till Tegelsmorasjöns utlopp.
5. Vandringsled Tegelsmorasjön runt.
6. Entré till Florarna från Tegelsmora kyrka.
7. "Årummet" och "Vendelåstigen", en förädling av sträckan utmed ån genom tätorten, samt en naturstig från Örbyhus längs Vendelån med start i en vattenpark för rening av dagvatten.
8. Kanotled från Södra Vendelsjön till Tegelsmorasjön

Kanoting

Det är i dag möjligt att paddla från södra änden av Vendelsjön via Vendelån och Tegelsmoraån till Tegelsmorasjön en sträcka på drygt 13 km. En rastplats kommer att byggas på Gålön ungefär mitt i Vendelsjön men det är viktigt att fler rastplatser längs sträckan anläggs.

Det går att paddla vidare från Vendelsjön mot Uppsala via Vendelån och Fyrisån.

Kanoter kan i dag hyras vid Skarbo och vid Åhl vid Vendelsjön. Fler?

Service

Detta avsnitt ska kompletteras med underlag från kommunen med flera.

Matställen, övernattningsmöjligheter mm.

Matserveringar finns i centrala Örbyhus, vid utfarten mot väg 292, vid golfbanan. Fler?

Kaffeservering främst på helger finns vid Åhl och vid Skarbo på östra sidan av Vendelsjön. Fler?

Övernattning kan ske vid Åhl och Skarbo. Örbyhus? Golfbanan? Fler?

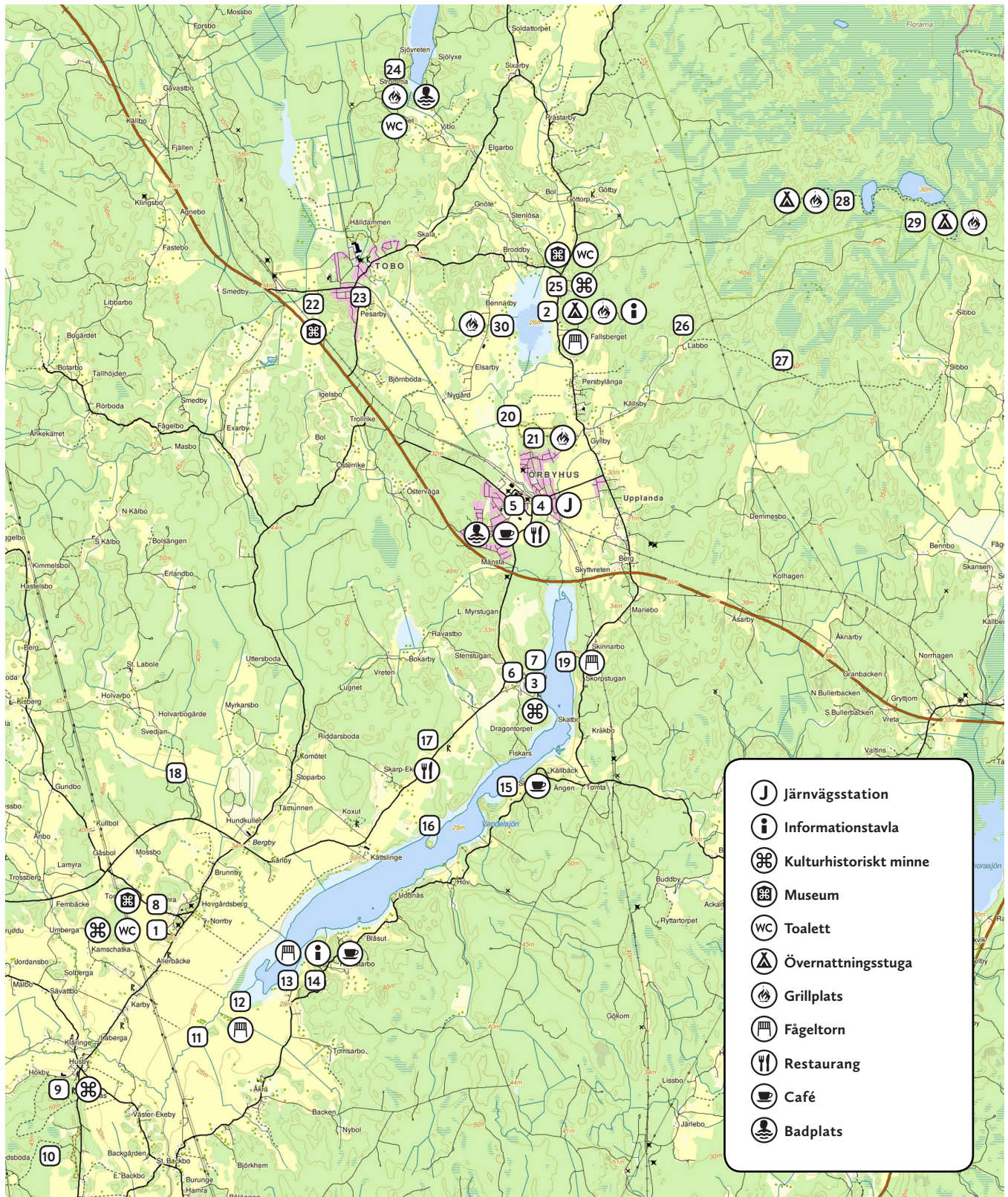
Rastplatser, båtplatser och badplatser vid Vendelsjön.

För att skapa tillfällen för besökare vore det bra om cykeluthyrning kunde komma till stånd i området.

Evenemang och arrangörer

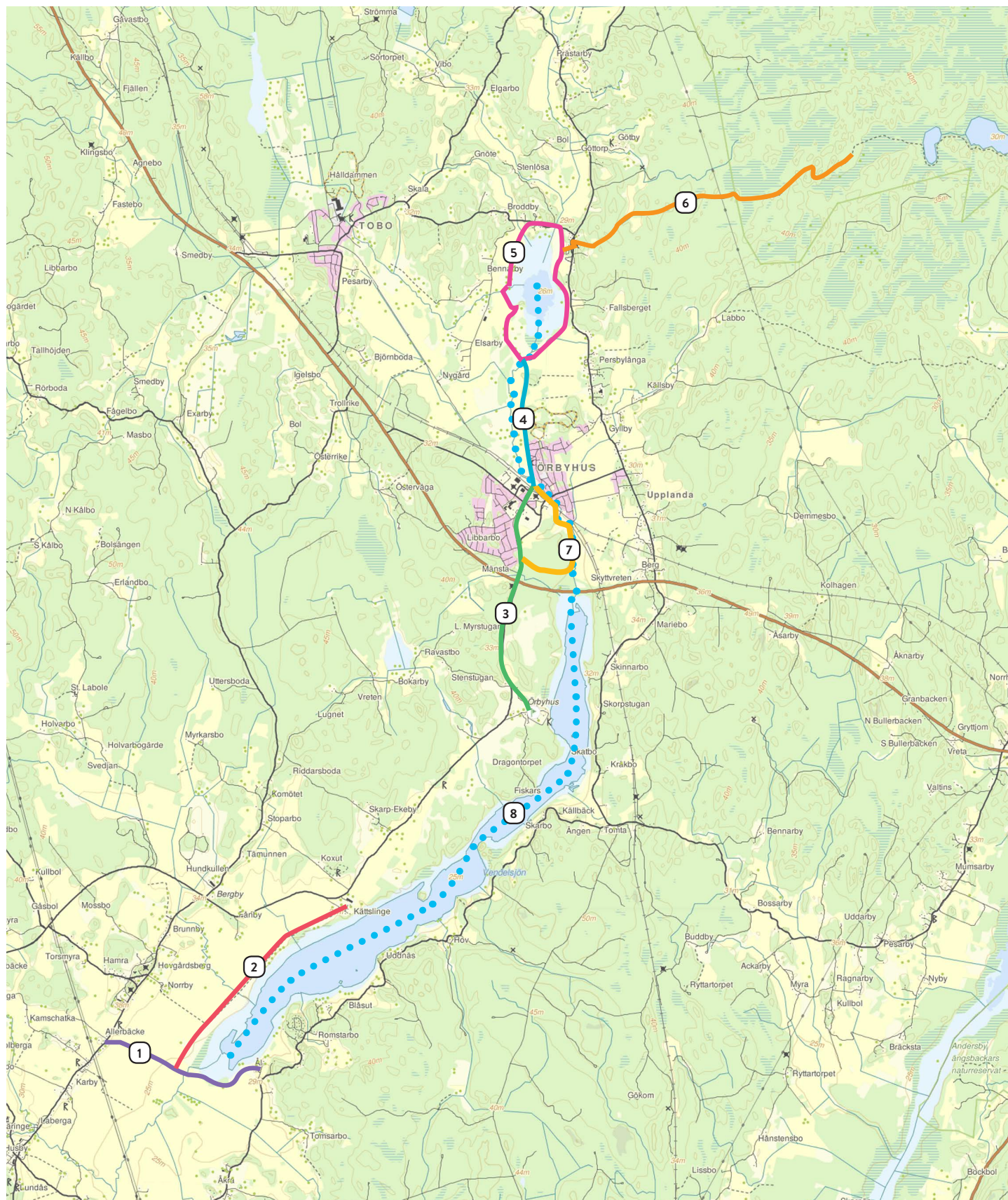
- Vendeldagen 6 juni
- Tegelsmoraveckan i augusti
- Örbyhusdagen i maj
- Örbyhus slotts musikevenemang
- Tobo bruksmuseum
- Eric Sahlström Institutet
- Ottarsloppet Kristi himmelfärdsdagen

Befintliga besöksmål inom Friluftsområdet Två socknar

1 Vendels kyrka	11 Vendelån	21 Örbyhus idrottsplats & spår	31
2 Tegelsmora kyrka	12 Fågeltorn Vendelsjöns utlopp	22 Tobo bruksmuseum	32
3 Örbyhus slott	13 Fågeltorn "Varggropen"	23 Eric Sahlström Institutet	33
4 Örbyhus JVST	14 Ängslyckans café	24 Badplats Strömaren	34
5 Örbyhus C	15 Skarbo gårds café	25 Hembygdsmuseum	35
6 Örbyhus Golfklubb	16 Gälön	26 Labbo gårdsbutik	36
7 Oxängens ringmärkning	17 Kurirstenen	27 Gullstigen	37
8 Vendeltidsmuseet	18 Vendel islandshästar	28 Lilla Agnsjön, övernattningsstuga	38
9 Ottarshögen	19 Fågeltorn Skinnarboudden	29 Stora Agnsjön, övernattningsstuga	39
10 IK Rex idrottsplats & spår	20 Tegelsmoraån	30 Norra Bodnäset	

Föreslagna leddragningar

1. — "Kyrkstigen", Allerbäcke – Åhl	5. — Tegelsmorasjön runt
2. — "Sydvästra länken", Kättslinge – Vendelsjöns utlopp	6. — Tegelsmora Kyrka – Florarna
3. — "Nordvästra länken", Örbyhus C – Örbyhus slott	7. — Vendelåstigen
4. — Örbyhus C – Tegelsmorasjöns utlopp	8. ●●●● Kanotled Vendelsjön – Tegelsmorasjön

Namnförlag och logo-skisser

